Program mladih o podnebni krizi za Mestno občino Maribor

Avtorice_ji: Gaja Đukanović Babič, Staša Korpič, Anđelija Lazarević, Vitan Lesjak, Nika Poderžan, Lara Podgoršek, Jakob Sever Klasinc

Mentorica: Urška Breznik

Pekarna Magdalenske mreže | Maribor | junij 2022

1.	UVOD	3
2.	PODROČJA	6
2.1.	PROMET	6
2.1.1.	O področju in vplivu podnebnih sprememb nanj	6
2.1.2.	PREDLOGI	7
2.2.	STANOVANJA	10
2.2.1.	O področju in vplivu podnebnih sprememb nanj	10
2.2.2.	PREDLOGI	11
2.3.	IZOBRAŽEVANJE	14
2.3.1.	O področju in vplivu podnebnih sprememb nanj	14
2.3.2.	PREDLOGI	15
2.4.	ZAPOSLOVANJE	19
2.4.1.	O področju in vplivu podnebnih sprememb nanj	19
2.4.2.	PREDLOGI	21
3.	ZAKLJUČEK	23
	Literatura	24
	Viri	25
	Priloga	26
	Partnerji	27

1. UVOD

Smo skupina prostovoljk_cev "Mladi za mesta proti podnebnim spremembam", ki deluje v okviru Pekarne Magdalenske mreže. V šolskem letu 2021/22 smo pripravile_i dokument, ki nekatera področja Lokalnega programa za mladino Mestne občine Maribor 2016-2021, obravnava v kontekstu podnebne krize, saj želimo, v času priprave novega programa, opozoriti na nespregledljivost najhujše katastrofe današnjega časa. Izbrale_i smo štiri področja: izobraževanje, stanovanja, zaposlovanje in promet (mobilnost), ki se v marsičem stikajo tudi s politično participacijo mladih, kar se konec koncev manifestira tudi v dokumentu pred vami.

1.1. Na kratko o podnebnih spremembah

Naš planet se segreva in neizpodbitno je, da smo za to krivi ljudje. Pravzaprav gre pri tem le za osnovno fiziko - molekule nekaterih plinov, ki jih imenujemo toplogredni plini, lahko vibrirajo v različnih smereh, zaradi česar ne prepuščajo določenih valovnih dolžin svetlobe. Vzemimo za primer ogljikov dioksid (CO_2), ki predstavlja 80% vseh toplogrednih plinov. CO_2 lahko vibrira v treh različnih smereh. Fotoni, ki pridejo od sonca, lahko nemoteno dosežejo Zemljino površje, a ko se od njega odbijejo, se njihova valovna dolžina spremeni v infrardečo. Odbiti fotoni nato trčijo v molekule CO_2, ki zaradi vibriranja absorbirajo infrardečo svetlobo in jo nato oddajo v različne, naključne smeri. Večji del toplote zato ostane v atmosferi, namesto da bi jo zapustilo in ta pojav imenujemo učinek tople grede. Ostali toplogredni plini, ki jih je v ozračju precej manj, delujejo na enak način, Nekaj ogljikovega dioksida absorbirajo rastline in morje, nekaj se ga shrani v kamnine, ki s CO_2 reagirajo, večji del pa ga ostane v atmosferi, ki je ne zapusti tisoče let.

Količina ogljikovega dioksida v ozračju se povečuje od konca osemnajstega stoletja, ko so zahodne države začele kopati in kuriti premog. Ta je v večji meri sestavljen iz ogljika, ki v stiku s kisikom tvori CO_2. Zaradi izjemno hitre rasti prebivalstva v dvajsetem stoletju se je poraba fosilnih goriv močno povečala. Količina CO_2 v ozračju je tako narasla z 278 ppm iz predindustrijske dobe na 417 ppm iz leta 2020.

Obstaja mnogo korelacij med povečanjem toplogrednih plinov in dvigom temperature, izginjanjem ekisistemov in količino naravnih katastrof, zato politiki_čarke ne bi smeli več zapravljati časa z debato glede tega ali podnebne spremembe obstajajo ali ne, temveč nemudoma ukrepati, saj nam voda že teče v grlo.

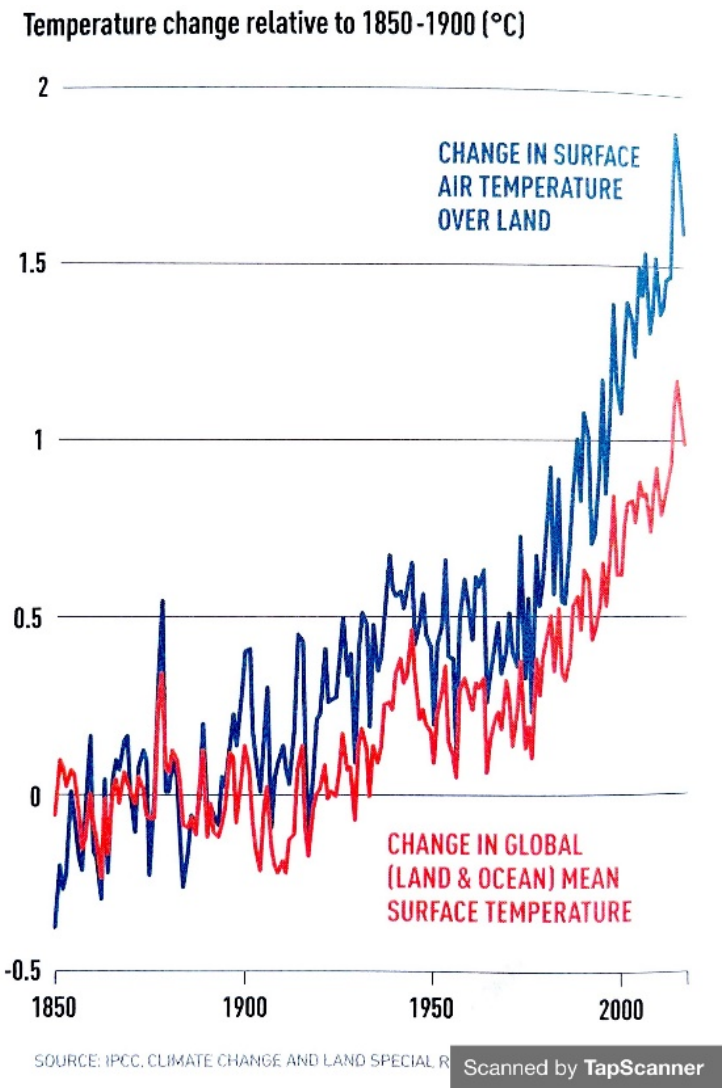

Zgornji graf prikazuje dvig povprečne globalne temperature od leta 1850 do danes (New Scientist, stran 4), vir: https://www.ipcc.ch/

Znanstvenice_ki so glede na pretekle podatke naredili projekcije za prihodnost. Obstaja več scenarijev, katerih razvoj je odvisen od tega, kako bomo bo človeštvo ukrepalo v nekaj ključnih letih, ki sledijo.

Če bi želeli globalno segrevanje omejiti na 1,5°C, kakor je bilo predvideno v Pariškem sporazumu, bi morali zmanjšati emisije CO2 za 45% do leta 2030 ter doseči neto nič do leta 2050. Spodnji graf prikazuje več scenarijev zmanjšanja emisij ter predviden dvig temperature v vsakem primeru.

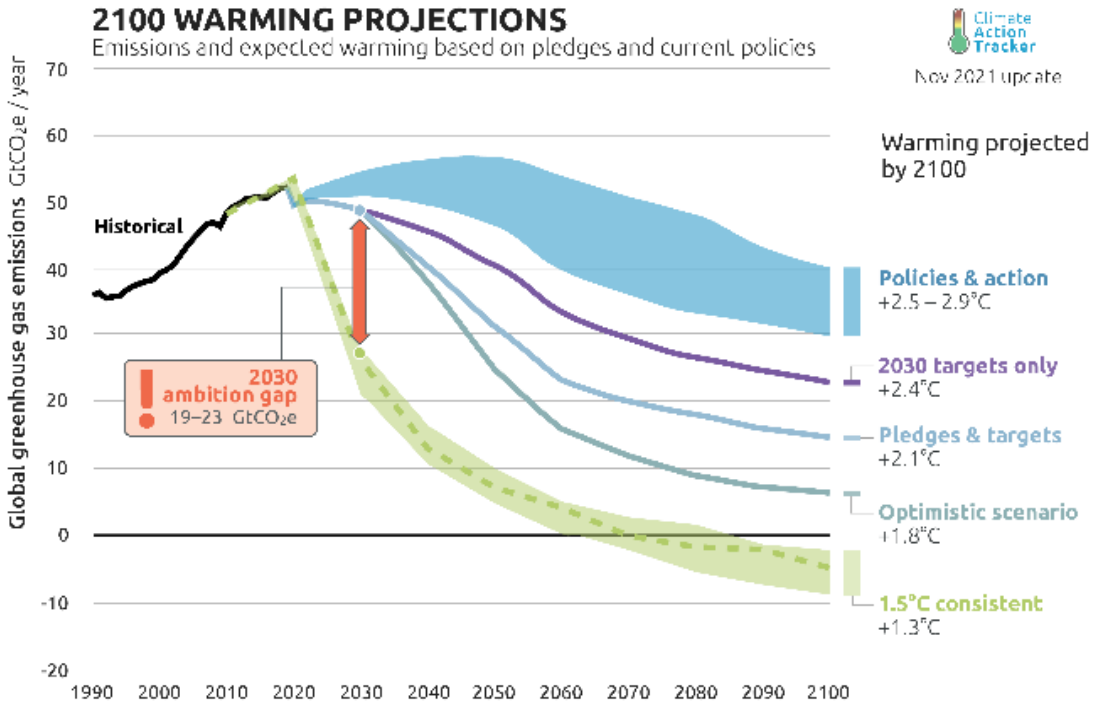

vir: https://climateactiontracker.org/global/temperatures/

Slovenija se segreva dvakrat hitreje od svetovnega povprečja. Suše, vročinski valovi, poplave in neurja so vse pogostejši in vse bolj intenzivni. Kot članica EU se je tudi Slovenija glede okoljske politike zavezala k upoštevanju razpoložljivih znanstvenih podatkov. Zadnje posebno znanstveno poročilo Medvladne skupine za podnebne spremembe (IPPC) iz leta 2022 opozarja, da se povišanje povprečne globalne temperature ozračja glede na predindustrijsko dobo na več kot 1,5 stopinje pričakuje že v naslednjih 20 letih, zato so takojšnji ukrepi na področju zmanjšanja izpustov toplogrednih plinov ključnega pomena za zmanjšanje vplivov, tveganj in ranljivosti držav. Naša dolžnost je, da od politike te ukrepe zahtevamo.

Mladi smo tisti, ki bodo na najbolj občutili posledice podnebnih sprememb, saj bomo morali tudi v prihodnje z njimi živeti, s posledicami pa se soočamo vse generacije že dandanes. Ker odločevalci_ke pogosto preslišijo zahteve mladih, smo pripravili dokument, kjer so zbrani predlogi s področij, na katera lahko vsaj deloma vplivamo na lokalni ravni in se v veliki meri dotikajo prav sedanjosti in prihodnosti mladih.

2. PODROČJA

2.1. PROMET

2.1.1. O področju in vplivu podnebnih sprememb nanj

Premikanje posameznic_kov po mestu (in izven njega) je seveda nepogrešljivo za normalen potek našega vsakdanjika. Ker žal še dandanes premikanje iz ene lokacije na drugo, tudi znotraj mesta, pretežno še zmeraj opravljamo z avtomobili, je promet eden izmed glavnih onesnaževalcev našega okolja.

Več kot 90 odstotkov prometa deluje na bencinsko, dizelsko in letalsko gorivo in samo tri odstotke transportnih goriv prihaja iz obnovljivih virov. Promet predstavlja 32 odstotkov svetovnih emisij ogljikovega dioksida in njegov prispevajoči delež se vsako leto poviša za 2,5 odstotka letno. Če želimo težiti k zmanjšanju globalnega segrevanja pod 1,5°C, moramo na globalni ravni zmanjšati prometne emisije za vsaj 30 odstotkov do leta 2030. Poleg preskoka na električna vozila, ki jih bodo poganjali obnovljivi viri, moramo za doseganje teh ciljev izboljšati učinkovitost goriv in iskati zelene alternative ogljikovodikovih goriv. Te spremembe bi lahko močno pripomogle k zmanjšanju izpustov toplogrednih plinov, za večje izboljšave pa bi bile potrebne tudi spremembe v sami organizaciji prometa. Pri tem so ključni obnova in posodobitev železniških tirov, izgradnja novih železniških povezav za potniški in tovorniški promet ter ugodnejše cene vozovnic za javni prevoz. Veliko pa lahko dosežemo tudi z odločitvami na osebni ravni - z uporabo javnega prometa, koles, deljenjem avtomobilov, prenehanje z uporabo letalskega prometa ... (New Scientist, str. 20)

2.1.2. PREDLOGI

Pripravile_i smo nekaj predlogov na področju prometa, ki bi hkrati blažili podnebne spremembe v mestu in prilagajali mesto nanje, prijazni pa bili tudi mladim.

Med predlogi so tako tisti, ki so vezani neposredno na mesto in so v domeni MOM ter njenih podjetij, tisti, ki v obzir vzamejo tudi primestne povezave, ki jih mladih pogosto uporabljajo za vožnjo v šolo, na fakulteto ali za obisk kulturnih in drugih dogodkov v mestu ter tisti, ki bi podnebne spremembe naslavljali širše.

1. **Možnost izposoje mestnih koles v večjem obsegu**

MBajk je zelo uspešen v Mariboru, a na žalost ne pokriva zadostne površine v mestu. Vedno več ljudi, predvsem mladih, uporablja kolesa namesto avtomobilov, s čimer naredijo tako nekaj dobrega zase, kakor tudi za okolje, a če nameravamo zapreti mestna jedra za osebna vozila je pomembno, da je izposoja koles bolj dostopna po vseh delih Maribora, ne samo v centru in mestni četrti Magdalena. Priporočljivo bi bilo tudi, da bi šlo v celoti za javni servis in ne za javno-zasebno partnerstvo.

2. **Gradnja varnih kolesarskih stez ob vseh hitrejših cestah**

Varno območje, namenjeno kolesarkam_jem, bi spodbudilo ljudi, da kolo izberejo za prevozno sredstvo tudi na daljše razdalje. Takšna praksa je uporabljena na Nizozemskem, kjer se sedaj več kot četrtina poti opravi s kolesom.

3. **Spodbujanje vožnje z javnim prevozom z uveljavitvijo subvencioniranih vozovnic za mlade in brezposelne**

Verjamemo, da bi vožnjo z javnim prevozom lahko povečali, če bi bile vozovnice tudi za šolarke_je, študente_ke in brezposelne osebe brezplačne kot so npr. za upokojence.

4. **Pogostejši avtobusne povezave v mestu**

Nujno potrebno je uvesti pogostejše avtobusne povezave v mestu. Avtobusi morajo do vseh mestnih četrti in krajevnih skupnosti voziti vsaj na deset minut. Veliko pogosteje kot sedaj morajo voziti tudi ob sobotah in nedeljah. Priporočljivo je, da so avtobusi manjši in seveda električni ali vsaj hibridni. Razmisliti je potrebno tudi o uvedbi trolejbusov, saj jih poganja električna energija, a za delovanje ne potrebujejo baterij, ki bi vsebovale težko dostopne redke kovine.

5. **Izboljšanje železniških povezav**

Glavni vzrok za nezainteresiranost za vožnjo z vlakom med mladimi je ta, da so počasni in povezave, predvsem s periferijo, slabe. Menimo, da bi več hitrih vlakov in ugodna cena vozovnic povečalo zainteresiranost za to prevozno sredstvo, s katerim bi veliko pripomogli k ohranitvi okolja. Poleg tega je diskriminatorno, da imajo od mest oddaljeni kraji precej slabše pogoje zaradi pomanjkanja povezav, zaradi česar se ustvarja odklonilen odnos do vožnje z vlakov, kar se posledično kaže v njihovi manjši rabi.

6. **Zaprtje mestnega jedra za vozila**

Na takšen način bi center mesta postal varnejši in tišji za peške_ce in stanovalke_ce, zrak v mestu bi bil manj obremenjen zaradi manj izpušnih plinov, povečalo bi se število kolesarskih stez in pešpoti. Predlagamo predvsem zaprtje Starega mosta za osebna vozila, pri tem pa je potrebno promet v preostalih delih mesta zasnovati na način, da ne bo prišlo do preobremenitev in posledično še večjih izpustov CO2, večjega hrupa, manj zelenih površin in večje prometne nevarnosti. Ob tem posebej opozarjamo (tudi zaradi prometa) najbolj degradirano mestno četrt Tezno.

7. **Možnost izposoje električnih avtomobilov v mestu**

Na splošno bi več možnosti za cenovno in geografsko dostopno izposojo električnih avtomobilov zmanjšalo količino avtomobilov, ki jih prebivalke_ci kupijo in dnevno uporabljajo. Tukaj mislimo predvsem na prebivalke_ci, ki imajo možnost na delo iti peš ali

z javnim prevozom in osebni avtomobil potrebujejo le občasno. Namesto, da kupijo avto, ki ga redko potrebujejo, bi morala biti omogočena izposoja varnih, zanesljivih, električnih avtomobilov. Z možnostjo cenovno ugodno izposoje avtomobilov, bi lahko do tega prevoznega sredstva v trenutkih, ko ga potrebujejo, prišle tudi brezposelne osebe in mladi.

8. **Spodbujati deljenje avtomobilov za prevoz v službo ter zmanjšanje števila avtomobilov na družino**

V Sloveniji imamo 1,3 milijona avtomobilov, kar je glede na to, da nas je 2 milijona, očitno veliko preveč. Zaradi tega bi bilo bolje zmanjšati količino avtomobilov na gospodinjstvo, kar bi lahko dosegli s promoviranjem deljenja avtomobilov za prevoz v službo.

9. **Spodbujati možnost dela od doma**

V primerih, da zaposlene osebe živijo daleč od delovnega mesta, bi jim moralo biti omogočeno delo od doma, pod pogojem da delodajalec zagotovi vse potrebne pripomočke za delo. Dobro bi bilo tudi, če bi delodajalci delavkam_cem, ki zaradi narave dela ne morejo delati od doma, priskrbeli vozovnice za javni železniški prevoz, ki bi seveda moral biti posodobljen. Ob tem je potrebno omeniti, da bi decentralizacije države bistveno vplivala na manjšo obremenitev okolja s prometom.

2.2. STANOVANJA

2.2.1. O področju in vplivu podnebnih sprememb nanj

Že dalj časa trajajoča problematika, tudi med mladimi, je stanovanjska kriza. Mladi namreč težko pridejo do stanovanja, zaradi njihovega pomanjkanja ali visokih cen. Z vedno več težavami se na stanovanjskem področju srečuje tudi starajoča se populacija, v kateri je večina lastnikov stanovanj, ta pa niso prilagojena spremenjenim življenjskim situacijam in potrebam. V vedno več primerih pa se znajdejo tudi v stanovanjski revščini, torej ne morejo vzdrževati stanovanja oz. ga ogrevati v zimskem času (IŠSP, 2021).

Omenjena kriza je tesno povezana z okoljsko. V mnogih stavbah, pogosto starejših, je problem izguba energije zaradi slabe izolacije in vedno pogosteje pa se pojavlja tudi uničevanje zelenih površin in sekanje oziroma obglavljanje odraslih dreves.

V Mariboru je bilo po podatkih statističnega urada iz leta 2018 število stanovanj 52 218, od katerih je 9854 nenaseljenih (praznih oz. sezonskih, sekundarnih). Enosobna, dvosobna in trisobna stanovanja predstavljajo 77 odstotkov vseh stanovanj. Polovica stanovanj v Mestni občini Maribor je starih 50 let ali več. (IŠSP, 2021). Kljub temu, da MOM in Javni medobčinski stanovanjski sklad Maribor mlade prepoznavajo kot eno izmed ciljnih skupin, ki ji trenutno namenjajo več pozornosti, se načrtujejo predvsem stanovanja s tržno najemnino za "dobro situirane mlade". Tovrstno razmišljanje seveda poglablja stanovanjsko problematiko v občini. Ne glede na to namreč, da so nekatere večstanovanjske stavbe, v katerih bodo stanovanja za "dobro situirane mlade" načrtovana okoljsko trajnostno, bo MOM vseeno prispevala k nadaljnjemu razslojevanju in gentrifikaciji mesta. Večina mladih se v Mariboru namreč srečuje z visokimi cenami stanovanj in vedno višjimi tržnimi najemninami. Pogosto se tako pojavlja segregacija na podlagi ekonomske situacije, saj si lahko mladi iz premožnejših družin privoščijo kvalitetna, trajnostno zgrajena stanovanja, medtem ko se ostali znajdejo v finančni stiski in slabših bivanjskih razmerah.

Za trajnostno stanovanjsko preskrbo bomo morale_i razmišljati širše od materialov in tehnoloških rešitev, saj ima trajnost okoljsko, družbeno in ekonomsko komponentno. Nadaljnje aktiviranje javnosti bo ključno za reševanje stanovanjske krize. Zahtevati bo morala spremembe pri njenem vključevanju v odločitve o urejanju prostora, zagotavljanju stanovanjske preskrbe ter pravičnejšo razporeditev obstoječih virov. (IŠSP, Mlad.si, 2021).

Verjetno pa ni potrebno posebej omeniti, da je tudi za vzpostavitev trajnostnih stanovanjskih razmer potrebna dobro razvita in zanesljiva mreža javnega prevoza.

2. 2. 2. PREDLOGI

Pripravile_i smo nekaj predlogov, ki lahko pripomorejo k razreševanju stanovanjske problematike ob upoštevanju posledic, s katerimi se srečujemo v potekajoči se podnebni krizi. Kot enega glavnih predlogov navajamo stanovanjske zadruge, saj nagovarjajo tudi socialni in politični vidik stanovanjskega vprašanja, medtem ko so ostalo predvsem tehnične rešitve.

1. **Zadruge**

Stanovanjske zadruge so organizacije, pri katerih se posameznice_ki prostovoljno povežejo za pridobitev stanovanja. Slednje so lahko, kot neprofitne stanovanjske organizacije, učinkovita možna rešitev stanovanjske krize. Člani_ce s svojimi sredstvi in kreditom, ki ga vzame zadruga in predstavlja odgovornost in tveganje zadruge, prenovijo ali zgradijo večstanovanjsko bivališče. Zadružna stanovanja niso namenjena dobičku, saj se takšna stanovanja ponavadi oddajajo oz. prodajajo po stroškovnih cenah/ najemninah, zaradi česar so bolj dostopna. Sicer obstaja zaradi različnih potreb članic_ov več vrst zadrug. Zadruge so lahko najemniške, lastniške ali kombinacija obeh, pri katerih se stanovanja odkupijo z najemom. Poleg finančnih prednostih imajo tudi druge pozitivne učinke, kot je npr. krepitev socialnih vezi, gradnja medsebojnega sodelovanja, spodbujanje solidarnosti in zato dvignejo kakovost bivanja, kar vpliva na zdravje in počutje članic_ov. Pogosto se člani_ce zadrug odločajo tudi za trajnostno gradnjo stavbe, vključujoč zelene strehe in fasade ter z manj parkirnimi mesti (torej z manjšo uporabo avtomobilov na stanovanjsko zgradbo). Občine bi lahko s takšnimi zadrugami, oz. z majhnimi vložki za njihovo izgradnjo, lahko zagotavljajo dostopna stanovanja za prebivalke_ce.

Zadruge so še posebej pomembnega pomena za mlade. Velikokrat se znajdejo v situaciji, kjer tudi s pomočjo staršev ne bi morali kupiti stanovanja, saj je veliko mladih negotovo in nestabilno zaposlenih, ki jim onemogoči tudi najem. Zadruge predstavljajo odlično alternativo, saj znižajo bivanjske stroške in odstranijo vmesnega posrednika.

2. **Več občinskih stanovanj**

Po vzoru Dunaja bi morala tudi Mestna občina Maribor in JMSS razširiti svojo socialno stanovanjsko politiko. V prvi vrsti to pomeni predvsem večje število občinskih stanovanj. Trajnostno je potrebno obnoviti starejša stanovanja v lasti občine in občinske novogradnje

nameniti cenovno dostopnim stanovanjem. Prizadevati si je potrebno, da delež kakovostno prenovljenih ali novozgrajenih občinskih stanovanj, kjer najem nima časovne omejitve in kjer so najemnine precej nižje od tržnih, preseže polovico celotnega stanovanjskega trga v mestu.

3. **Ekološka in trajnostna gradnja oz. obnova zgradb**

Menimo, da bi morale biti stare zgradbe trajnostno prenovljene, da bi bila izguba čim manjša. Vsak načrt nove stavbe bi moral biti skrbno premišljen tudi z ekološkega vidika, da je čim bolj trajnosten in zelen. Upoštevani bi morali biti uporabljeni materiali, ki bi morali biti trajnostni in lokalno pridobljeni, saj bi na takšen način zmanjšali povečali življenjsko dobo stavbe in porabo goriva. Pri gradnji novih stavb bi morali torej gledati širšo sliko upoštevajoč lestvice, ki merijo vpliv gradnje in njenega vzdrževanja na okolje. To lestvico bi izoblikovale mnoge kategorije, kot so:

- **Trajnostna območja:**
  Ta kategorija odsvetuje gradnjo na novih nerazvitih zemljiščih in svetuje, da ima zgradba čim manjši vpliv na lokalni ekosistem ter ne onesnažuje podtalnice in ostalih vodnih površin.
- **Učinkovitost porabe vode:**
  Pametna poraba vode, učinkovite gospodinjske naprave, pokrajinsko oblikovanje vodnih površin...
- **Energija in okolje:**
  Priporoča načine pametnega varčevanja energije. Učinkovita gradnja, osvetljenje, učinkoviti hišni aparati, uporaba čistih in obnovljivih energetskih virov...
- **Materiali in surovine:**
  Podpira izbiro trajnostno pridelanih in pridobljenih surovin in izdelkov. Priporoča zmanjšanje odpadnih snovi, ponovno uporabo in recikliranje.
- **Kvaliteta življenja v stavbi:**
  Podpira tehnologije, ki izboljšajo notranjo kroženje zraka, naravno svetlobo in akustiko.
- **Inovacija in proces oblikovanja:**
  Dodatne točke za nove in inovativne tehnologije.

4. **Davek na nenaseljena stanovanja**

Predlagamo višji davek na nenaseljena stanovanja, ki služijo zgolj za turistično oddajo ali kot investicija. V Mariboru je namreč 52 218 stanovanj, od katerih je 9 854 nenaseljenih,, vedno več pa se jih oddaja preko Airbnb. Oboje prispeva k stanovanjski krizi, hkrati pa so nenaseljena stanovanja z ekološkega vidika zelo neučinkovita.

5. **Skupnostni urbani eko vrtovi**

Skupnostni urbani vrtovi opravljajo več funkcij, povezujejo stanovalke in stanovalce blokov ali sosesk in omogočajo preskrbo z lokalno ekološko pridelano hrano. Predlagamo razširitev območji za skupnostne urbane eko vrtove v Mestni občini Maribor, ki bi se jih lahko posluževale_i tudi študentke_je in dijaki_nje, ki bivajo v študentskih in dijaških domovih.

2.3. IZOBRAŽEVANJE

2. 3. 1. O področju in vplivu podnebnih sprememb nanj

Prilagajanje antropogenim podnebnim spremembam zahteva ozaveščene prebivalke_ce, ki so sposobni obvladovati osebna in družbena tveganja.

Današnji mladi bodo bolj izpostavljeni izzivom zaradi opaženih in predvidenih učinkov antropogenih podnebnih sprememb kot katerakoli druga generacija doslej (Corner et al., 2015). Zlasti, če se v prihodnjih desetletjih ne bo omejilo globalnega segrevanja, bi nas lahko prizadeli intenzivnejši vročinski valovi v mestih, nove nalezljive bolezni in nepričakovane družbene motnje (Watts et al., 2018). Vendar se nekaterim vplivom ne bo mogoče izogniti, tudi če se sedanja globalna prizadevanja za blažitev podnebnih sprememb izkažejo za povsem uspešna (UNICEF, 2015). Zato si je treba preventivno in pripravljalno prizadevati za povečanje prilagoditvene zmogljivosti ljudi, tj. zmožnosti posameznika, da se prilagodi negativnim posledicam podnebnih sprememb ali se jim izogne in izkoristi priložnosti za njihovo ublažitev (UNFCCC, 2015). Pri tem igrata pomembno vlogo izobraževanje in ozaveščanje o podnebnih spremembah, ki prispevata k zmanjšanju prihodnje ranljivosti mladostnic_kov in lahko oblikujeta njihovo sposobnost za iskanje in sprejemanje prilagoditvenih ukrepov (Kagawa in Selby, 2012).

Izobraževanje omogoča razumevanje vzrokov, učinkov in posledic antropogenih podnebnih sprememb ter pomaga razviti kompetence za podnebju prijazno delovanje (Anderson, 2012). Poleg razumevanja področja pomembnih sprememb pa je pomembno tudi razvijanje sposobnosti sistemskega in celostnega razmišljanja, kritičnega razmišljanja, sposobnost obvladovanja nepričakovanih tveganj ter boljše razumevanje prilagoditvenih ukrepov in tudi njihovih posledic za reševanje globalne podnebne krize. Poznavanje učinkov ravnanja, ki so privedli do te klavrne situacije ter poznavanje ustrezne smeri sprememb in načina, kako jih doseči, okrepijo posamezničino_kovo prilagoditveno zmogljivost in s tem omogočajo posameznici_ku in družbi, da se bolje sooči s podnebno krizo.

Izobraževanje bi moralo vključevati tudi seznanjanje mladih z demokratičnimi in političnimi izzivi povezanimi z reševanjem podnebnih sprememb ter razvijanje zavesti o pomenu skupnega delovanja za njihovo naslavljanje.

2. 3. 2. PREDLOGI

V nadaljevanju sledijo predlogi, ki bi jih bilo potrebno uvesti na področju izobraževanja za čim bolj uspešno soočenje s prihajajočimi podnebnimi spremembami, posebno z vidika mladih. Predlogi so razdeljeni na neformalno in formalno izobraževanje.

1. **Neformalna izobraževanja v sklopu programov nevladnih organizacij**

Mladim v Mestni občini Maribor bi moralo biti omogočenih čim več brezplačnih kakovostnih izobraževanj na temo podnebnih sprememb in podnebne krize. Izobraževanja naj izvajajo nevladne organizacije, ki delujejo na področju mladih in/ali ekologije. Veliko tovrstnih izobraževanj že obstaja, a menimo, da bi jih moralo biti v Mariboru še več. Izobraževanja naj se sofinancirajo iz javni razpisov MOM, ki so namenjeni nevladnim organizacijam. Primeri dejavnosti, ki bi jih lahko,na temo podnebnih sprememb in podnebne krize organizirale nevladne organizacije:

- delavnice

Predlagamo sledeče vsebine:

a. delavnica kuhanja iz ostankov hrane
b. delavnica šivanja
c. izmenjava oblačil
d. delavnica izdelave različnih stvari iz odpadnih materialov (denarnic, nakita, igrač, instrumentov...)
e. kvizi o podnebnih spremembah

- prostovoljske skupine

V organizacijah bi lahko delovale prostovoljske skupine mladih, ki bi na različne načine nagovarjale podnebne spremembe in podnebno krizo in se povezovale pri skupnih zagovorniških aktivnostih ali organizaciji dogodkov.

- predavanja in pogovori

Priporočamo zlasti predavanja in pogovore, ki nagovarjajo a) sistemske razloge za podnebne spremembe in podnebno krizo, b) izobražujejo o alternativnih politično-ekonomskih sistemih in c) podajajo konkretne rešitve za blaženje in prilagajanje na podnebne spremembe.

- filmski večeri

Filmski večeri z okoljsko tematiko in diskusije bi pritegnile mnoge mlade, ki jim je blizu film bodisi kot sredstvo izražanja, bodisi kot najljubša prostočasna dejavnost.

- urbani sprehodi

Urbani sprehodi kot vodeni skupinski sprehodi skozi mesto pospremljeni s pogovorom s podnebnimi strokovnjaki in okoljskimi aktivistov o vplivu podnebnih sprememb na različne dele mesta in različne družbene skupine, ki v njem živijo.

- dogodki ob Dnevu Zemlje (22. april), ob Svetovnem dnevu gozdov (21. marec), ob Dnevu vode (22. marec), Eko dnevi in drugi

Priložnost za povezovanje različnih mladih, ki so aktivni na področju podnebnih sprememb v mestu in možnost povezovanja teh tem s kulturnimi vsebinami kot so koncerti, performansi, gledališke igre ipd.

Mlade je prav tako potrebno spodbujati, da v okviru participatornega proračuna samostojno ali v skupinah predlagajo ukrepe za blaženje vplivov podnebnih sprememb v mestu.

2. **Ukrepi v formalnem izobraževanju**

V prihodnosti bodo vedno bolj potrebni poklici, ki se ukvarjajo z okoljevarstvom, preučevanjem vplivov podnebnih sprememba ter prilagajanjem nanje ter lajšanjem stisk, ki jih povzroča podnebna kriza. Potrebno bo podpirati vzpostavitev novih študijskih

programov povezanih s temi temami ter vzbuditi interes v mladih za ta področja že na nižjem in srednjem nivoju izobrazbe. Prav tako je potrebno spodbujati mlade za izobraževanje za že obstoječe zelene poklice kot so poklici v skrbstvu, zdravstvu in vzgoji ter izobraževanju. Ti poklici bodo namreč ključni pri prilagajanju na in blaženju podnebnih sprememb ter podnebne krize. Nujno potrebno je razširiti in okrepiti obstoječe javne mreže na teh področjih in omogočiti boljše delovne pogoje in višje plačilo za tiste poklice v skrbstvu, vzgoji, zdravstvu, ki so podplačani (bolničarke, negovalke, oskrbovalke, medicinske sestre, pomočnice vzgojiteljic...).

V celotnem izobraževalnem sistemu bo potrebno:

a. uvesti skupna učna gradiva in kurikulume na področjih podnebnih sprememb in trajnosti;

b. razviti učne načrte na vseh področjih v višješolskem izobraževanju, ki vključujejo izobraževanje o podnebnih spremembah in ukrepih za njihovo blažitev;

c. spodbujati interdisciplinarno raziskovanje.

d. uvesti več programov na fakultetah, povezanih z ekologijo, trajnostjo kot so npr:

- znanost o vodi
- geografija in ekologija
- biologija in ekologija
- ekologija ter prostoživeče živali in rastlini
- ekotehnologija
- okoljska varnost
- naravni viri energije
- odrast
- krožno gospodarstvo, trajnostni management

e. pri vsakem šolskem predmetu v srednji in osnovni šoli bi morala biti vsaj 1 šolska ura namenjena ekološki ali podnebni temi. Nekaj predlogov po predmetih:

- slovenščina: obravnava pesmi ali krajšega odlomka z ekološko tematiko.;
- angleščina: obravnava neumetnostnega besedila povezanega z okoljsko tematiko;
- matematika: pri obravnavi statistike bi uporabljali podatke povezane z okoljsko problematiko;

- zgodovina: pregled okoljske problematike skozi zadnjih 150 let, ozonska luknja, industrijska doba in onesnaženost zrak;
- kemija: razložitev pojava kislega dežja, obravnava avtomobilskih katalizatorjev, nastanek ozona in ozonska luknja... ;
- geografija: obnovljivi in neobnovljivi viri energije, obravnava delov sveta s geotermalnim potencialom ali potencialom za sončno, vetrno ali hidroenergijo, taljenje ledenikov, taljenje permafrosta...;
- biologija: Posledice podnebne krize na ekosisteme, izumiranje živalskih in rastlinskih vrst, biotska pestrost, problematika monokultur...
- fizika: učinek tople grede, svetloba in barve, poskus varčnosti starinskih žarnic...
- psihologija: pogled v kognitivne pristranskosti v zvezi z podnebno krizo
- sociologija: tema problematik podnebnih sprememb npr. podnebna pravičnost, podnebni migranti...
- filozofija: pogovor o praksi in uporabi ekologije, njena moralna vprašanja in vprašanja glede na položaj človeka v primerjavi z drugimi bitji
- športna: pobiranje smeti, sajenje na vrtu...
- tehnika: izdelovanje iz odpadnih materialov, izdelava hotela za žuželke...
- glasba: obravnava skladbe z ekološko tematiko, igranje na inštrumente izdelane iz odpadnih materialov, izdelovanje inštrumentov iz odpadnih materialov...
- likovna: izdelovanje izdelkov iz odpadnih materialov.
- ekonomija: kritični pogled na neskončno gospodarsko rast, poučevanje alternativnih gospodarskih modelov, osnovanih na trajnosti.
- več dodatne aktivnosti kot so Eko dnevi in Eko krožki, ki so namenjeni seznanjanju mladih s podnebnimi spremembami in podnebno krizo.

Dodatno bi morali v skladu s celostnim pristopom prenoviti šolsko infrastrukturo, jo narediti bolj odporno in varno proti podnebnim vplivom, zmanjšati njen ogljični odtis z boljšo izolacijo in uporabo tehnologij ogrevanja iz obnovljivih virov itd.

Prav tako bo potrebno omogočiti dodatna izobraževanja in usposabljanja za učitelje in profesorje na področju ustvarjalnih in najsodobnejših metod poučevanja.

2. 4. ZAPOSLOVANJE

2. 4. 1. O področju in vplivu podnebnih sprememb nanj

Podnebne spremembe in uničevanje okolja prinašajo številne izzive na področju ekonomske rasti in zaposlovanja, ki se bodo na dolgi rok še povečali. Po drugi strani pa lahko ukrepi za preprečevanje podnebnih sprememb in prilagajanje nanje ponudijo priložnosti za ustvarjanje novih delovnih mest ter ohranjanje obstoječih. Prehod na nižje ogljično, zeleno ekonomijo je mogoč z implementacijo okolju prijaznejše proizvodnje, a to bi pomenilo, da so v nevarnosti poklici, kjer takšna proizvodnja ni mogoča.

Podnebne spremembe bodo imele nevarne posledice ne le za okolje, temveč tudi za globalno gospodarstvo predvsem z vidika zdravja, produktivnosti dela, kmetijske produktivnosti, turizma in povpraševanja po energiji (Lafakis, et al., 2019), ukrepi za njihovo ublažitev pa bodo sčasoma močno vplivali na industrijo, delovna mesta in delavce.

Pomembno je, da se čim več ljudi zaposli v zelenih poklicih, te pa Mednarodna organizacija dela definira kot poklice (Rosemberg, 2010), ki:

- imajo povečano energetsko učinkovitost,
- zmanjšujejo izpust toplogrednih plinov,
- minimizirajo količino odpadkov in onesnaževanja,
- varujejo in pomagajo pri obnovitivni ekosistemov,
- so prilagojeni na spopadanje s posledicami podnebnih sprememb.

Nekaj posledic podnebnih sprememb na zaposlovanje in delovna mesta:

- pogostejši ekstremni vremenski pojavi bodo vplivali na zaposlovanje v mestih, saj škoda v prometni in industrijski infrastrukturi ter naseljih vpliva na zmožnost delavk_cev, da se vozijo na delo in/ali si poiščejo druge možnosti, ko morajo delovna mesta zapreti;

- podnebne spremembe bodo vplivale tudi na zaposlovanje na podeželju. Zaradi pogostejšihobilnih padavin in daljših, močnejših suš in škode na pridelkih, ki jih te povzročajo, se pričakuje, da bo to negativno vplivalo na zaposlovanje v kmetijskem sektorju, saj bo možnosti za delo v kmetijskem sektorju vedno manj, zlasti pri sezonskih delovnih mestih, ki so odvisna od žetve in predelave pridelkov;

- posebej prizadeto bo sezonski turizem, saj je le-ta skoraj povsem odvisen od ne samo primernega, temveč tudi ugodnega vremena. Med sezonskim turizmom bo pa najbolj prizadeti priobalni turizem, kateremu ne grozijo samo neustrezne temperature, vendar tudi dvig morske gladine;

- podnebne spremembe bodo po pričakovanjih zmanjšale tudi produktivnost delavk_cev s povečanjem umrljivosti in obolevnosti zaradi povišane incidence in širjenja nekaterih bolezni. Zaradi višjih temperatur se bodo poslabšale delovne razmere delavk_cev, ki svoje dejavnosti opravljajo na prostem, kot so na primer delavci_ke v gradbeništvu;

- povečanje števila bolezni dihal in bolezni, povezanih z vodo in hrano, ter tveganje podhranjenosti bodo prav tako negativno vplivali na zaposlovanje. Slednje bo zaradi nepopravljive škode zdravja v otroštvu pogojevalo tudi kasnejše vključevanje mladih delavk_cev v delovno silo (WHO, 2009).

- povečanje migracij in umrljivosti bo še poslabšalo težave, kot so fluktuacija in izguba kvalificiranih delavk_cev. V Evropi so kmetijstvo, turizem, zavarovalništvo, gozdarstvo, ribištvo, infrastruktura in energetika zaradi svoje odvisnosti od stabilnih podnebnih razmer opredeljeni kot zelo ranljivi za neposredne učinke podnebnih sprememb (Rosemberg, 2010);

- panoge oz. sektorji, ki jih podnebne spremembe ne bodo neposredno prizadele, bodo deležne posledic, ki nastanejo zaradi prizadetosti panog od katerih so odvisne. Na primer cena bombažnih izdelkov bi se povečala, saj bi suše zmanjšale količino bombaža, ki ga je na voljo za uporabo. To seveda negativno vpliva na panogo in podjetja bodo prisiljena odpustiti delavke_ce, ki jih ne bodo mogla več plačevati.

Vse zgoraj omenjene posledice pa bodo imele velik vpliv posebno na mlade kot bodoče delavke_ce, saj jim bodo ti v največji meri izpostavljene_i.

2. 4. 2. PREDLOGI

Za ublažitev negativnih učinkov podnebnih sprememb na zaposlovanje bodo potrebne prilagoditve na prihajajoče razmere. Vsaka regija in lokalna skupnost bo prizadeta na drugačen način (industrijsko usmerjena območja se bodo spopadala z drugačnimi problemi kot kmetijsko usmerjena) in zato potrebuje svoje analize vpliva podnebnih sprememb na zaposlovanje in gospodarsko dejavnost in temu primerne prilagojene načrte za prilagoditev in diverzifikacijo.

Ublažitvene ukrepe lahko razdelimo na dve vrsti:

a. Prva vrsta so ukrepi, ki preprečujejo izgubo delovnih mest s spremembo elementa proizvodnje, na katerega vplivajo podnebne spremembe. Na primer, v kmetijskem in gozdarskem sektorju, kjer se pričakuje, da bodo podnebne spremembe zmanjšale donos in povzročile škodo na pridelkih, osiromašile rodovitna tla in povečale pogin živine, se morajo politike prilagajanja osredotočiti na širjenje nekmetijskih dejavnosti in gojenje pridelkov, ki se lahko soočajo z večjo spremenljivostjo vremenskih razmer. V turističnem sektorju je mogoče ranljivost delavk_cev zmanjšati s politikami, ki se osredotočajo na razvoj različnih turističnih dejavnosti ali spodbujanje gospodarske diverzifikacije. Ti ukrepi bodo zmanjšali negativne vplive podnebnih sprememb na gospodarske dejavnosti in zaposlitvene možnosti, ki jih ustvarja. Ti ukrepi so:

1. <u>Implementacija prehodnih ukrepov za delavk_ce, ki jih bo sprememba proizvodnje prizadela</u>

   Pri ukrepih prilagajanja bi morali oblikovalci upoštevati morebitno izgubo delovnih mest zaradi ukrepov samih in njihov vpliv na lokalno gospodarstvo. Potreben je sklop prehodnih ukrepov za delavke_ce, ki jih prizadene sprememba proizvodnje. Ti pa se naj oblikujejo ob sodelovanju delavk_cev in njihovih predstavnic_kov prek socialnega dialoga s čimer se demokratično vključi vse glavne zainteresirane strani. Pri vseh prilagoditvenih ukrepih je treba upoštevati učinek na zaposlovanje in zmanjševanje revščine, da se ne upošteva zgolj okoljskega in ekonomskega vidika, temveč tudi socialni vidik.

b. Druga vrsta pa so ukrepi, ki ustvarjajo delovna mesta in delovno silo za pripravo države na podnebne spremembe:

2. Naložbe v tehnologije in sektorje z nizkimi emisijami

   Potrebne so preudarne naložbe v tehnologije in sektorje z nizkimi emisijami, s čimer se ustvarja nova zelena delovna mesta. S tem se omogoča postopno preusmeritev gospodarske dejavnosti iz tistih, ki bodo močno prizadeta, v dejavnosti in storitveni sektor, ki niso občutljivi. Ob tem se ohranja naravne vire in prehaja k bolj trajnosti družbi.

3. Zagotavljanje možnosti zaposlitve v zelenih delovnih mestih pri mladih delavcih

   Delavke_ci iz sektorjev, ki so zaradi netrajnostne, okolju škodljive proizvodnje v zatonu ali mladi_e delavci_ke, ki še niso vstopili na trg dela, potrebujejo druge možnosti zaposlitve, ki jih lahko zagotovijo zelene naložbe. Tukaj dajemo poseben poudarek naložbam na področju skrbstvenih in izobraževalnih delovnih mest – v izobraževanju, zdravstvu in skrbstvu. Ta delovna mesta so najbolj zelena in tudi nujno potrebna za soočanje s posledicami podnebnih sprememb. Zavod za zaposlovanje bi zato med mladimi moral promovirati zelene poklice na lokalnem nivoju, prav tako pa bi se moralo mlade vzpodbujati k udejstvovanju v ekološkem kmetijstvu.

4. Usposabljanje in izobraževanje delavcev za zelena delovna mesta

   Usposabljanje in razvoj spretnosti – za delavke_ce, ki bodo zaradi narave svojega dela (zaposlenih v industriji v zatonu) izgubile_i službo, je potrebno zagotoviti usposabljanje in pre-izobraževanje delavk_cev za zelena delovna mesta in tehnologije, kot na primer izobraževalni dopust, da pridobijo nova znanja in spretnosti.

Delavke_ci na nekaterih področjih so lahko premeščene_i na njim analogne in zelene poklice. S tako premestitvijo ne potrebujejo popolnoma novega izobraževanja za zelen poklic, temveč enostavno in kratkotrajno uvajanje. Na primer delavke_ci v termoelektrarnah, ki ne bi potrebovale_i veliko novega izobraževanja, da začnejo delati v sončnih elektrarnah. Seveda so takšne premestitve mogoče le z ustreznimi pogoji.

3. ZAKLJUČEK

Med pripravo dokumenta smo avtorice_ji ugotovile_i, da je veliko kriz med seboj prepletenih, nad vsemi pa kot velika grozeča senca lebdi podnebna kriza. Kot del družbe mladi na lastni koži čutimo posledice vseh kriz, hkrati pa se zavedamo, da smo lahko gonilo temeljitih sprememb. Menimo, da je bistvenega pomena, da tudi na lokalni ravni začnemo ukrepati zdaj, saj se situacija z vsakim izgubljenim trenutkom slabša. Razmere se spreminjajo vsak dan, zato je skrajni čas, da se s podnebno krizo radikalno spopademo in skupaj najdemo rešitve za probleme, ki jih še lahko rešimo.

Literatura:

Anderson, A., 2012. Climate change education for mitigation and adaptation. *Journal of Education for Sustainable Development*, 6(2), pp.191-206.

Corner, A., Roberts, O., Chiari, S., Völler, S., Mayrhuber, E.S., Mandl, S. and Monson, K., 2015. How do young people engage with climate change? The role of knowledge, values, message framing, and trusted communicators. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change, 6*(5), pp.523-534.

Fiedler. K., 2019. (Z)gradimo. Da ne bomo gradile_i samo iz kock!, Pekarna Magdalenske mreže. Dostopno na: http://pekarnamm.org/wp-content/uploads/2021/01/2019Zgradimo_splet.pdf.

Kagawa, F. and Selby, D., 2012. Ready for the storm: Education for disaster risk reduction and climate change adaptation and mitigation1. *Journal of Education for Sustainable Development, 6*(2), pp.207-21.

Lafakis, C., Ratz, L., Fazio, E. and Cosma, M., 2019. The economic implications of climate change. *Moody's Analytics*, Online at: https://www. moodysanalytics. com/-/media/article/2019/economicimplications-of-climate-change.pdf.

Rosemberg, A., 2010. Building a just transition: The linkages between climate change and employment. *International Journal of Labour Research*, 2, p.125.

Watts, N., Amann, M., Arnell, N., Ayeb-Karlsson, S., Belesova, K., Berry, H., Bouley, T., Boykoff, M., Byass, P., Cai, W. and Campbell-Lendrum, D., 2018. The 2018 report of the Lancet Countdown on health and climate change: shaping the health of nations for centuries to come. *The Lancet*, 392(10163), pp.2479-2514.

Webb, R., 2021. Seven challenges to save the climate. *New Scientist Essential Guide Climate Change*, 8, pp. 58-63

Webb, R., 2021. Net zero emissions. *New Scientist Essential Guide Climate Change*, 8, pp. 28-29

Viri:

IŠSP, 2021. Pregled stanovanjskega stanja v mestni občini maribor in priložnosti za razvoj stanovanjskih zadrug. Dostopno na: https://zadrugator.org/wp-content/uploads/2021/07/Pregled-stanovanjskega-stanja-v-Mestni-obcini-Maribor-in-priloznosti-za-razvoj-stanov.pdf

Unicef, 2015. *The challenges of climate change: children on the front line*. eSocialSciences.

Uredništvo Mlad.si, 2021. Otvoritev spomenika stanovanjski krizi.
Dostopno na: https://mlad.si/blog/otvoritev-spomenika-stanovanjski-krizi/

World Health Organization, 2009. *Protecting health from climate change* (No. WHO/EURO: 2009-4320-44083-62173). World Health Organization. Regional Office for Europe (www.usgbc.org. (n.d.). Resources | U.S. Green Building Council. [online] Available at: https://www.usgbc.org/resources?LEED+Resources= [dostop 21. 6.. 2022].)

Priloga:

V tabeli je predstavljen program obšolske dejavnosti Eko krožek, ki bi jo lahko izvajale osnovne/srednje šole za izobraževanje mladih na področju podnebnih sprememb:

1. srečanje	(1 ura)	predstavitev eko krožka
2. srečanje	(2 uri)	predavanje o problemih s katerimi se soočamo zaradi onesnaženosti
3. srečanje	(2 uri)	kemijski poskusi vezani na ekologijo
4., 5. in 6. srečanje	(2 uri + 2 uri + 2 uri)	izdelava hotela za žuželke
7. srečanje	(2 uri)	likovno ustvarjanje iz odpadnih materialov
8. srečanje	(2 uri)	pobiranje smeti v okolici šole
9.,10. in 11. srečanje	(2 uri + 2 uri + 2 uri)	priprave na eko kviz
12.srečanje	(30 minut)	pisanje eko kviza
13. srečanje	(2 uri)	učenje pletenja
14.,15. in 16. srečanje	(2 uri + 2 uri + 2 uri)	urejanje šolskega vrta, šolske grede in sajenje dreves na šolskem prostoru
17. srečanje	(2 uri)	likovno ustvarjanje iz odpadnih materialov
18., 19. in 20. srečanje	(2 uri + 2 uri + 2 uri)	priprava na 22. april - dan Zemlje
21. srečanje	(2 uri)	22. april - priprava eko razstave, predavanje ki ga pripravijo učenci za svoje sošolce, predstavitev plakatov, ki jih naredijo učenci
22. srečanje	(2 uri)	učenje vezenja
22. srečanje	(2 uri)	kemijski poskusi vezani na ekologijo
23. srečanje	(2 uri)	predavanje o tem kaj lahko naredimo sami
24. srečanje	(2 uri)	učenje šivanja
25.,26. in 27. srečanje	(2 uri + 2 uri + 2 uri)	izdelovanje eko izdelkov - šivanje, vezanje, pletenje
28. srečanje	(2 uri)	prodaja eko izdelkov - denar za dobrodelne eko organizacije, za pripravo eko dogodka, urejanje šole na bolj ekološko
29. srečanje	(1 ura)	zbiranje idej, kaj bi lahko še izboljšali na šoli, v svoji okolici, v svoji občini in Sloveniji
30. in 31. srečanje	(2 uri + 2 uri)	priprava na dan, ko vzpodbujamo učence, da pridejo v šolo peš, s kolesom ali avtobusom
32. srečanje	(2 uri)	dan ko pridejo učenci v šolo brez avta
33. srečanje	(2 uri)	merjenje onesnaženosti in kislosti bližnje reke, potoka, jezera
34. srečanje	(1 ura)	prepračunavanje koliko energije porabimo sami
35. srečanje	(2 uri)	merjenje svetlobne onesnaženosti v okolici šole
36. srečanje	(2 uri)	zaključno srečanje, eko zabava

Partnerji:

Iceland Liechtenstein Norway **Active citizens** fund

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE, ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT
URAD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA MLADINO

MESTNA OBČINA
MARIBOR

MladiMaribor

PEKARNA
MAGDALENSKE MREŽE